

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 22. julija 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

Slovenija

M. B.:

Ilirija v srcu
Evrope leži...
Ilirija prstan
Evropini bo...
Valentin Vodnik.

Slovenska zemlja je prehodna zemlja med zapadno in vzhodno Evropo. V tem je izražena njena geopolitična posebnost in važnost. Gospodarski pomen tega ozemlja prikazuje naravnost nazorno vsakteri zemljevid Evrope. Kajti najcenejše in najboljše prometno sredstvo, morje, sega ravno pri naši zemlji najseverneje in najbolj v osrčje Evrope. »Slovenija v srcu Evrope leži.«

Odtod njena važnost v boju za moč in oblast nad Evropo, zato so se tudi od nekdanj srdito borili za naša tla, na njih in okoli njih. Zgodovinsko se da ta boj zasledovati od prvih prehodov severnih in vzhodnih roparskih plemen ter njih bojov z rimsko republiko, mimo rimskih zasedbenih odprav, poznejših slovanskih, germanskih, hunskih in avarskih vpadov, mimo »boja Vitoveca in ropanja Turčije« do Napoleonove Ilirije in svetovne vojne. Prav v tej vojni se je bilo nekaj odločilnih bitk na naših tleh.

Časi se izpreminjajo. Evropa, do velike vojne gospodarica sveta nič manj politično in gospodarsko kakor kulturno, izgublja moč in vpliv. Odtod ti veliki pretresi v njenem političnem in gospodarskem ustroju, odtod to krčevito iskanje novih ciljev in novih oblik. Odtod tudi vera, da je samo v enotni Evropi rešitev in izhod. Ta vera postaja v zadnjem času že vera mas, in prav v tem vidim najmočnejše jamstvo, da se bliža uresničenju.

Ozemlje pa, ki je v razkosani Evropi služilo samo spopadom in bojem, mora zgodovinsko, zemljepisno in — logično nujno v zedinjeni Evropi vezati in družiti. Nedvomno je torej ravno naši zemlji dodeljena v bodoči Evropi važna vloga. In ker se ljudstvo ne da ločiti od ozemlja, na katerem živi, ker je to naše ljudstvo bistven, organičen del te naše zemlje, je vidna tudi važna vloga in naloga, ki nam je dana.

Res je, če kdaj, po veliki vojni bi bila mogla zmagovita zapadna Evropa rešiti naše in s tem tudi svoje vprašanje. Bilo je daljnovidnih ljudi, ki so opozarjali nanj in svarili pred razkositanjem naše zemlje. Tako je napisal angleški politični pisatelj Toynbee že leta 1915. debelo knjigo o vzhodnoevropskih vprašanjih, in njegova izvajanja glede slovenske zemlje se čitajo danes kakor prerokovanje in svarilo obenem. Toda ni bilo enotne zapadne Evrope, in tako seve tudi ni moglo biti Evrope. Italija je itak hodila od vsega začetka svojo posebno pot. Malenkostnosti izpred vojne so si znova osvojile duhove, zastrle so vsak pogled v daljšo bodočnost. In tako je prišlo, kar ne bi smelo nikoli priti. Razdelili so na tri dele nekaj, kar spada organično tako skupaj, kakor le malokatero ozemlje na svetu.

Zdi se mi pa, da ga tudi med najbolj sebičnimi diplomati ni, ki bi mislil in upal, da je s tem razkositjem rešeno vprašanje naše zemlje in našega naroda. Pride čas, morda prej, morda pozneje, toda pride. Na nas pa je, da bomo pripravljeni. To bomo pa samo, če natančno poznamo in spoznamo zemljepisnopolitični položaj svoje zemlje in njegovo zgodovino ter če iz tega spoznanja pravilno sklepamo na njeno bodočnost. Kajti samo to geopolitično in historično spoznanje nam more dati ključ do umevanja našega razvoja in njegovih smernic.

Še vedno so ljudje tisti, ki delajo zgodovino. Res je, ljudje v svojem dejanju in nehanju so odvisni od tisoč okoliščin. Toda na vse zadnje je zopet velik del teh okoliščin plod človeškega udejstvovanja. Vzajemni vpliv med njim in ljudmi je neizpodbiten, in vsaka druga trditev bi bila fatalizem. Vse umsko delo v znanosti, umetnosti, vzgoji ni nič drugega, nego en sam velikanski poziv, vplivati na človeštvo, izpreminjati in vzgajati ga in z njegovo pomočjo vplivati tudi na stvari. Kdor torej hoče vplivati na razvoj naše domovine, mora spoznati najprej našega človeka.

Zgodovina se ne razvija po kakih smotnostnih vidikih, ali nič manj ni gotovo, da nobeno stanje ne nastane slučajno. Zato tudi ni in ne more biti slučajno, če smo bili Slovenci do najnovejše dobe bolj predmet v sporu med narodi, kot samostojen nosilec svoje usode, ali celo kot njen oblikovalec.

grenke bolesti je zabeležene v naših javnih glasilih leta 1866, ko vsi opomini v puščavi avstrijskega režima niso našli poslušnih ušes umevajočih državnikov! Koliko napora, da bi prepričali vodilne kroge o pogubonosnem početju tistih, ki so hoteli na temelju nemško-madžarskega dogovora še dalje tlačiti veliko večino Slovanov s pomočjo dualistično centralističnega državnega sestava. Kakšna otroška vdanost dolga desetletja velike večine naroda skoro tik do katastrofe leta 1918, ko se je jasno pokazalo, da za monarhijo po usodnem letu 1866 ni prav nikake rešitve več in da mora leta 1918 plačati s poginom svoj veliki greh: da ni razumela svojega pravega poslanstva, ki so ga ji pokazali in začrtali Slovani na svojem velikem kongresu v Pragi leta 1848.

Kako naivni res in vendarle tudi veliki so bili naši predniki v svoji politični ideologiji s stališča vseobsegajoče državne celote kot velikega kulturnega organizma, ki naj bi ščitil vse male narode — pred požrešnimi velikimi ribami! Če jih merimo danes z merilom pravičnosti, torej po silah in močeh, ki so proti njihovim težnjam, argumentom in brezobzirno prek njihovih idealnih zasnov razbijale stare državne organizme in gradile novo Evropo na temelju narodnostnega egoizma, kako visoko etični, altruistični egoisti so bili Slovenci v letih 1865, 1866 in 1867...!

Zal, da nam ni še nihče mogel napisati s slovenskega razgledišča tistih let, hkratu pa tudi s splošno evropskega pogleda razjasniti notranjo in zunanjo politiko Avstrije, s katero je bilo telo Slovenije zvezano skoro na življenje in smrt. Bilo bi, če bi bile z vso skrbjo upoštewane vse podrobnosti, osvetljuječe takratne politične in gospodarsko soci-

Dr. R-i:

Panevropa

I.

Misel univerzalne ali vesoljne države vsega civiliziranega človeštva je stara. Že rimsko cesarstvo je bilo nekaka vesoljna evropska država, ki je temeljila na vojaški moči in državniški spretnosti. »Sveto rimsko cesarstvo nemškega naroda« je imelo miselno podlago, da združi vse krščanstvo pod enim gospodarjem, nemškim cesarjem, in Napoleon I. je hotel ustvariti nekako vseevropsko naddržavo.

Panевropsko ali vseevropsko gibanje je pa posledica svetovne vojske. Dne 1. oktobra 1923, ko so se kazale slabe posledice določb mirovnih pogojev na vseh straneh, ko je bilo ozračje polno napetosti in je divjala inflacija, je ustanovil Rihard N. Coudenhove-Kalergi na Dunaju »Panевropsko Unijo« ter izpregovoril odrešilno besedo. Ta beseda je dobivala najprej tal med razumniki vseh evropskih narodov in k panевropskemu gibanju so pristopili najodličnejši znanstveniki in politiki. Gibanje je raslo zlasti v Nemčiji, Franciji, na Češkem, v Avstriji, na Poljskem in tudi v Angliji je naletelo na priznanje odličnih osebnosti. Prvi je pa dal panевropski misli državniško podlago Aristide Briand, ki je sprožil panевropski načrt skupaj s Stresemannom in Benešem pri »Zvezi narodov« v Ženevi. Tu se je vršila 9. septembra 1929. prva »Evropska konferenca«, ki so se je udeležili vsi voditelji evropskih zastopstev pri »Zvezi narodov« ter so pristali na Briandov program. Briand je poslal v imenu francoske vlade 17. maja 1930 vsem vladam v Evropi (razen ruski in turški) svojo znamenito »Panевropsko Spomenico«, ki je zgodovinskega pomena. V »Spomeniku« je izjavil Briand, da bodoča »Zveza evropskih držav« ni naperjena zoper nobeno državo ne skupino držav, da bo upoštevala suverenost držav, ki bodo v »Zvezi evropskih držav« ter da je izključeno vsako nadvladanje v ti Zvezi. Vse države, ki bodo v ti državni zvezi, bodo popolnoma enakopravne in politično neodvisne. Ustanove naj se organi »Zveze evropskih držav«, in sicer evropska konferenca, stalni evropski svet in pa tajništvo s sedežem v Ženevi. Briand je predlagal, da naj bodo gospodarska

VESTNIK

Unški:

Usodno leto 1866

Po razsulu avstroogrške monarhije je izšlo več zgodovinskih del, razpravljajočih o vzrokih razpada večstoletne stavbe habsburške vladarske rodbine. V njih se splošno priznava, da je bil glavni vzrok propada in katastrofe v letu 1918 narodnostno vprašanje, ki je stopilo leta 1848 pred monarhijo z vso resnostjo dobe, ki je gradila novo Evropo na temelju narodnostnega principa. Nezmožnost državnikov in zapletenost notranjih razmer sta onemogočila pravilno in sodobnim zahtevam primerno rešitev tako zvanega avstrijskega notranjega problema po letu 1860, zlasti pa po usodni katastrofi pri Kraljevem Gradcu leta 1866. In tako je zlasti avstrijska notranja politika od jeseni tega leta pod Beustovim vodstvom prinesla državi danajsko darilo v obliki oblikovane dualistično centralistične ustave leta 1867. Kljub vsem opominom zlasti slovanskih patriotov, ki so od leta 1848 vedno zahtevali in roteč prosili za preosnovo države na temelju enakopravnosti narodov in v smislu federalistične ureditve cele monarhije.

Kar so pred vojno in po nji pričakovali vsi Slovani, zlasti še Slovenci, jim leti 1866 in 1867 nista prinesli.

Človek današnjih dni skoro ne more verjeti in umeti, koliko skrajne vdanosti in ljubezni so Slovenci gojili do države in vladarske rodbine tista usodna leta, posebno pa v vojni proti Prusiji in — Italiji, čuteč instinktivno, da se na bojnih poljanah odločuje precejšen kos njihove lastne usode. Koliko

alne razmere ter dogodke, nad vse zanimivo, poučno in za vse politično misleče Slovence sedanjih dni prekorišno delo! Spoznali bi nujno zvezanost svoje volje z voljo drugih, močnejših, spoznali fatalnost svoje razbitosti in nedorastlosti v odločilnih letih. Spoznali bi pa tudi z razgledne točke sedanjih veleaktualnih dni v evropski in svetovni politiki pravih onim dogodkom, ki so šele z letom 1914 pričeli znova reševati isti »panевropski problem« s temeljitostjo, kakršno so si v letu 1866 mogli misliti le nekateri nacionalni prenapeteži Mazzinijevega in Garibaldijevega kova. Toda vseevropske razmere tedaj še niso bile dozorele za končno razčiščenje in tako je doba med leti 1866 in 1914 po svojih vojnih dogodkih samo razplet grandioznega boja sil, ki jih je bil pričel v razkrojevalni, hkratu pa tudi že v novodobni nacionalistični gradeči smeri zbirati v letu 1865 brezobzirni Prus, pomagal zapletati jih za dober dobiček Italijan ob dvolični asistenci pretkanega Napoleona III. proti habsburški, za razpad dozorevajoči velesili.

Herman Wendel, veliki prijatelj in poznavalec zgodovine južnih Slovanov, je opisal in pred vso Evropo razgrnil ves potek njihovega »risorgimentata«. Pokazal je posebej na Bismarckovo velezarotniško delo v letih 1865 in 1866, kako je ta prebrisani evropski državnik zapletal Avstrijo znotraj in zunaj v nevarno igro, da je mogel v letu 1866 s krvjo in železom izvršiti operacijo velehistoričnega pomena s tem, da je po vojni katastrofi pri Kraljevem Gradcu vrgel Avstrijo iz »nemške zveze« in jo tako ločil od velikega nemškega narodnega telesa, zadavši ji prav s tem prvo smrtno rano. Pri tej svoji politični operaciji, tej za ves poznejši politični

vprašanja podrejena političnim; zahteval je, da naj se uredi gospodarstvo v Evropi, da naj bo carinska politika skupna in naj se ustanovi v Evropi sestav, ki bo jamstvo za mir. »Zveza evropskih držav« naj ima sledeči delokrog: splošno gospodarstvo, javna dela, promet, finance, ureditev delavskih razmer, zdravstvo, duhovno sodelovanje, medparlamentarne zveze in upravo.

Vse evropske države, ki jim je bila Briandova »Spomenica« poslana, so to spomenico odobrile ter so pristale na »Zvezo evropskih držav«, le Anglija in Irska se z ozirom na dominijone nista pridružili ter sta izrekli le simpatije za veliko delo za mir v Evropi. Septembra 1930 se je tudi »Zveza narodov« soglasno izrekla za evropsko skupnost ter je izvolila »Studijsko komisijo za evropsko unijo«, katere člani so vsi evropski ministri za zunanje zadeve, oziroma njih namestniki. Ta komisija ima nalogo, da ustvari organizacijo bodoče evropske državne zveze. »Evropska komisija« je zborovala doslej štirikrat in je storila 28 sklepov, in sicer večinoma gospodarskega značaja (o vnovčenju žita, poljedelskih kreditih, poljedelskih prednostnih carinah, o brezposelnosti itd.), nekaj pa tudi političnih.

Vseevropski program torej ni več le misel, ampak je že dejanje, in sicer državni akt med evropskimi državami, ki je obvezen, čeprav ima samo le še splošna načela. Toda tudi ustave v poedinah državah sestojijo le iz splošnih načel.

Upravičeno je zapisal R. N. Coudenhove-Kalergi v posmrtnici Aristidu Briandu: »Briandovo ime je zapisano v prihodnosti Evrope, kajti imel je pogum, da je kot prvi državnik prekoračil Rubicon, ki je ločil evropsko misel od evropske resničnosti. Pridobil je evropski misli državljansko pravico v svetu kabinetov in poslaništev. Po njegovi zaslugi je stopila Panevropa iz kraljestva fantazije v dnevno politiko. Zato spada njegovo delo v zgodovino sveta. Zato spada mož v svetovno zgodovino. Briand je bil velik — ker ni mislil z možgani, ampak z dušo, ker mu politika ni bila znanost, ne igra, ne sport — ampak umetnost. Ker snov tega velikega umetnika ni bila barva in ilovica — ampak usoda milijonov.«

Z »Evropsko komisijo« Panevropa ni še dovršena. Od narodov Evrope samih je odvisno, kedar bo zaživela. Del francosko-nemškega sporazuma, ki je podlaga Panevropi in brez katerega je Panevropa nemogoča, je bil pred nekaj dnevi dosežen v švicarskem mestu Lausanne ob Zenevskem jezeru. Ni dvoma, da se Evropa preobrazuje. Gospodarstvo je na tleh, brezposelnost raste, državni proračuni se majojejo in jih nihče ne more spraviti v ravnotežje z drugim, kot z zmanjšanjem izdatkov. Če pa države uradništvu slabše plačujejo in če ne delajo investicij, so pa dohodki državnih blagajn zopet manjši, ker je konzum manjši in manjša tudi produkcija. Vsak misleč človek od Gdanskega do Madrida, od Bruxellesa do Stambula pričakuje velikega dogodka, ki mora priti in ki bo izpremenil obličje Evrope. Velike množice proletarijata pričakujejo izboljšanja od socialnega prevrata, fašistične struje govore o vojski, ljudje, ki si žele mirnega življenja in dela, so brez vsake orijentacije, brez volje in brez upanja. Le velika misel, z globoko npravno vsebino, ki bi zajela evropsko ljudstvo z vso silo, more ozdraviti duševnost evropskih narodov in z ravnovesjem v glavah ustvariti tudi podlago za nove boljše razmere.

razvoj Evrope usodepolni zarezi, pa je težko ranil tudi Slovenijo; Slovenijo, kot so si jo mislili in želeli Slovenci davno pred usodnim beneškim plebiscitom, ki je oktobra 1866 na sličen način kot Koroško leta 1920 koroški plebiscit za nedogled odtrgal od narodnega telesa prelepo beneško Slovenijo ob čudoviti le enoglasni, za Avstrijo se izrekajoči »volji« beneških Slovencev.

Kakor je bila za združeno Italijo pridobitev beneške pokrajine neprecenljiva dragocenost, tako je bila za ideal Slovencev, za njihovo »Združeno Slovenijo«, izguba beneških Slovencev katastrofa prvega reda, ki jo moremo prav oceniti šele danes, ko imamo do bližnje italijanske meje samo par ur, komaj dober streljaj modernega topa večjega kalibra.

Veleusodna naša narodna izguba v usodnem letu 1866!

Človeku se nehote vsiljuje misel: Bi li bili Slovenci izgubili beneške Slovence, če bi bilo v okviru Avstrije pred usodnim letom 1866 organizirano posebno narodnopolitično telo, kot so si ga zamišljali Slovenci pod naslovom: »Ilirsko Kraljestvo«? Bi li bili izgubili ob razpadu Avstrije svoje narodno ozemlje, ki je danes na zapadu in severu pod dvojno tujo suvereniteto? Rekli bi, da težko!

Odstop Benečije najprej Franciji, oziroma Napoleonu III. in po njem dalje združeni Italiji pomeni torej pri pogledu na idealno zaokroženo enoto »Združene Slovenije« (»Ilirije«), v malem to, kar je bila za celotno nemško narodno posest izločitev Avstrije iz velikonemške državne zveze. Pomeni isto, a občuti se vse drugače, vse — usodnejše, čim manjši je narod, ki mora dalje čakati na prijaznejše dni, ko mu dobrotno nebo nakloni veliko vstajenje ob uri, ki ji nihče ne ve — datuma.

Ker je vsa Evropa bolna, je treba vseevropske misli — vseevropskega gibanja, po katerem bi se razmere izboljšale po vsej Evropi; programa, ki obsega cel naš kontinent. Narodi, ne vlade, ki se menjavajo, ustvarjajo zgodovino in države, socialne in politične reforme. Marxove ideje so preobrnilo ogromno Rusijo, ki je trikrat večja kot vsa Evropa, nacionalizem je izzval svetovno vojsko, ideje enciklopedistov francosko revolucijo.

Panevropsko gibanje ima namen ustanoviti »Zvezo evropskih držav« in »Evropsko carinsko zvezo« in tako v temeljih predrugačiti politično in gospodarsko stanje celega sveta. Vsaka država, ki bo v »Zvezi evropskih držav«, bo ohranila svoj narodni značaj. Vsaka narodna samobitnost in kultura tudi najmanjših evropskih narodov bo ohranjena, in se bodo tudi najmanjši narodi Evrope nemoteno razvijali, nemoteno do najvišje popolnosti in brez strahu, da bi jih močnejši sosed podjarmil in uničil, bodisi kulturno, bodisi gospodarsko. Vsi bodo enakopravni. Panevropa more edina preprečiti novo svetovno vojno, splošno obubožanje in boljše življenje. Panevropa bo dala Evropejcem mir, kruh in red.

Posebno za male narode, ki so ogroženi po močnejših sosedih, more dati največjo varnost Panevropa, kajti če se prične med evropskimi narodi boj z orožjem ali če se nadaljuje gospodarski boj, bodo mali narodi oškodovani in bo v kratkem njih položaj žalostnejši kot je bil pred svetovno vojno. Narodne manjšine v tujih državah bi imele obstanek in prihodnost v Panevropi zagotovljena.

Panevropsko misel propagira »Panevropska Unija« pod predsedstvom R. N. Coudenhove-Kalergija na Dunaju. Ima namen, da v celi Evropi pridobi množice zase.

O podrobnostih panevropskega načrta in propagande prihodnjic.

Slovenci in manjšinske vprašanje

Ni ga, ki bi bil v svetovni vojni bolj zadet, kakor mi Slovenci, če izvzamemo morda edino še Armence, »goljufani narod«, kakor jih imenuje Nansen. Goljufani narod bi bil gotovo imenoval tudi nas, če bi se bil pečal s slovesnimi obljubami raznih, zlasti laških diplomatov in njihovo prakso. In nikoli v vsej svoji zgodovini nismo bili Slovenci na slabšem, nego prav danes, dobrih deset let potem, ko se je sklenil v Versaillesu mir demokratičnosti in pravičnosti. Dve petini Slovencev bivata v tujini, dobra tretjina pa jih je odrezana proti vsem naravnim in geopolitičnim zakonom od našega živega organizma. Brez šolstva je, politično časopisje mu je Italija prepovedala, naših knjig ne sme kupovati, celo cerkev mu jemljejo.

Dve petini Slovencev, torej 40%, živi zunaj kot narodna manjšina. Je to edinstven pojav v Evropi. Umevno je torej, da ne zadeva nobenega drugega naroda vprašanje narodnih manjšin tako v živo kakor ravno nas, in da spremljamo zategadelj gibanje narodnih manjšin in njihovo borbo za enakopravnost s prav tolikšno pozornostjo kakor sočutjem.

Če preudarimo in pretehtamo vse to, mislimo, da ni slučaj, da igramo prav Slovenci na kongresih narodnih manjšin važno, celo vodilno vlogo kljub temu, da imajo drugi narodi vsaj absolutno večje manjšine. Očividno je ta vloga zavesten ali podzavesten izraz priznanja, ki gre sicer sloven-

skim zastopnikom gotovo tudi osebno, ki pa obenem poudarja prav posebni tragični položaj Slovencev.

Te dni se je vršil na Dunaju osmi manjšinski kongres. Zanimiv je bil v dvojnem pogledu. Prvič zato, ker je bila na njem prvič zastopana nova manjšina: Baski iz Španije. Drugič pa zlasti zato, ker se je splošno smatralo, kljub nasprotnim oficelnim ugotovitvam, da je šlo pri tem prenosu kongresa iz Geneve na Dunaj za prikrit protest proti Zvezi Narodov.

Razmere med manjšinami in Zvezo Narodov niso ravno najboljše, in krivda za to ni pri manjšinah. Kajti 40 milijonov štejejo evropske manjšine, za eno velesilo jih je, pa ne morejo pripraviti Zveze, da bi se ganila v lastnem interesu v njihovo korist. Upravičeno se pritožujejo manjšine, da je postala Geneva, sedež Zveze Narodov, nekako pokopališče njihovih pritožb in zahtev. In manjšine hočejo biti in so tudi lojalne, pristašev iredente sploh ne sprejemajo. Zahtevajo od Zveze, da perečih vprašanj ne rešuje z molkom. Seveda ne gre očitati Zvezi pomanjkanja dobre volje, vzrok leži v njenem ustroju. Kajti v resnici ni to zveza narodov, temveč zveza držav, prav za prav velesil, ki imajo po večini same manjšine, tako da je Zveza prav za prav po večini sodnik v lastnih zadevah.

Kljub vsem tem žalostnim izkušnjam pa so priporočali govorniki: Držite se Zveze Narodov! Ne zamenjajte zmot posameznikov s sociološkim smisлом Zveze! Edino le skozi Zvezo Narodov vidi pot, po kateri prihaja nova svoboda! Pribežališče naj postane v dobi narodnih nestrpnosti, kakor jih še ni bilo, v dobi, ko izkušajo države in državnice svojo dejansko odvisnost na zunaj nadomestiti s čim večjo neodvisnostjo nasproti lastnim državljanom drugega jezika, izražajoči se v nezakonitostih in brutalnostih.

Slovence so na tem kongresu zastopali trije možje, katerih moralno in umsko kakovost so priznali udeleženci kongresa. Dr. Vilfan, nekdanji zastopnik primorskih Slovencev v italijanskem parlamentu, iz katerega ga je fašizem »zakonito« odstranil, je ne samo prostovoljno izbrani predsednik, ampak tudi umski in taktični voditelj manjšin. Otvoril je kongres ter spretno in v duhu sprave vodil debate. Pozdravil je zlasti Švico, simbol narodne strpnosti in spravljivosti, ter njenega predsednika Giuseppe Motta, ki je vedno pripravljen posredovati in nastopati za pravice manjšin.

Pozornost je vzbudilo prečitano poročilo dekana ljubljanske bogoslovne fakultete dr. Ehrlicha o načelnem stališču katoliške cerkve. Zanj je samoumevno, da se obrača do narodov v njihovem jeziku. Če ogroža v novejšem času enostranski državni nacionalizem manjšine in hoče celo cerkve izrabljati v raznarodovanje, si mora cerkev v konkordatih izrecno zavarovati pravico svobodnega pouka. Tako je tudi naredila v konkordatih z Rumunijo in Litvo, manj se ji je to posrečilo z Italijo. Kajti dogovor z njo določa samo, da se mora jezikovno nevesčim škofom in župnikom dodeliti usposobljen pomožni duhovnik. Ideja krščanstva je, da so vsi ljudje in narodi otroci Boga in enakopravna družina narodov. Prenapeti nacionalizem vodi v bestialnost. Manjšina ne sme biti nekaj tujega, temveč dragocen del celokupnosti.

V enakem zmislu je govoril prof. Keller iz Geneve za evangeljske cerkve. Zlasti se je vnel za misel Zveze Narodov, ki naj bi se presadila iz mednarodnega prostora na narodna tla, da prinese tudi tam mir med narode, plemena in kulture.

Dr. Besednjak, primorski Slovenec, je poudarjal, da uspeh v Genevi ni vedno uspeh manjšin. Kajti vlade se rade maščujejo za svoje poraze. Pritožbe manjšin naraščajo. Nemogoče je, da nastopajo v Genevi kot sodniki države, ki se neprikrito priznavajo k nasilstvu.

V ostalem so se poročila strinjala v poudarjanju, kako narašča nacionalistični val. Neugoden položaj manjšin še pogoršuje gospodarska kriza, zakaj razni režimi, ne vedoč izhoda, izkušajo obrniti nezadovoljnost množic na nacionalno stran.

Zapisali smo, da smo prav Slovenci v zboru manjšin odlično zastopani.

OPAZOVALEC

Važna knjiga o slovenstvu.

Pred dobrim mesecem je izšla v Ljubljani drobna knjiga izpod peresa literarnega kritika in esejista Josipa Vidmarja z naslovom »Kulturni problem slovenstva«. Knjiga je vzbudila zlasti v Ljubljani, pa tudi po deželi, precej zanimanja, tembolj, ker je založnica, ki je delo izdala, opremila knjigo z nekim spremnim pismom, v katerem delo s precejšnjim ogorčenjem odklanja. Knjiga je izšla namreč v založbi Tiskovne zadrage, tam torej, kjer je bilo pozitivno razpravljanje o slovenski narodnosti in slovenski kulturi že dolgo časa krvava, naravnost življenjska potreba.

Mi danes na to važno knjigo, ki si jo mora prečitat vsak zaveden Slovenec, samo opozarjamo svoje čitatelje, ne da bi se mogli podrobneje spuščati v analitično premostrvanje in ocenjevanje

Za slovo prof. dr. Jesenku

Profesor rastlinstva na ljubljanskem vseučilišču dr. Fran Jesenko je umrl kot žrtev svojega poklica, ko se je smrtno ponesrečil v Triglavskem gorovju, kjer je gojil narodni park in imel ekskurzije s svojimi slušatelji.

Bil je nadarjen strokovnjak evropskega glasu, ki je nosil slovensko ime v učeni svet. Kdor ga ni osebno poznal, bi mu po zunanosti tega ne prisodil: tako ponižen in preprost je bil kot človek, ki je zanj govorilo le njegovo delo.

Bil je vnet učitelj mladini in ne komoden predavatelj, ki potem nima nobene zveze več z njo. Pripovedoval mi je, kako učil in preizkuša znanje slušateljev pri znanstvenih ekskurzijah zunaj v pisanem svetu. To je bila šola iz življenja za življenje.

S svojimi nekdanjimi slušatelji je bil rad v zvezi tudi pozneje. Zato si je želel, kakor mi je sam rekel, da bi bil kot ministrski odposlanec videl praktično, kako uče svoj predmet v srednji šoli. Ni mu bilo za honorar, ki bi ga bil dobil po predpisih, šel bi bil brezplačno, ako bi bilo to možno. Letos se mu je ta iz znanstveno-učnih namenov izvirajoča nesebična želja izpolnila prvič in zadnjič.

Bil je plemenit sportnik, ker je ljubil naravo in živel z njo. Z Norveškega je zanesel k nam misel smučarstva, ki ga je vneto gojil in pridobival zanj tudi druge.

Obžalujemo prezgodnjo smrt tega simpatičnega človeka in plodnega znanstvenika, ker je bil med tistimi našimi možmi, ki odpirajo okno v svet, da ga vidimo mi in da svet vidi nas.

njenega idejnega sveta. Pač pa bo to treba storiti v kateri prihodnjih števil našega lista, tembolj, ker je knjiga menda razprodana in zato ni dostopna širšemu krogu čitateljev.

Knjiga sama je razdeljena v dve osnovni poglavji, in sicer: Narodnost ter slovenstvo. Ti dve poglavji sta razdeljeni vsako še v osmero podpoglavij, v katerih dokazuje pisec avtonomnost slovenske narodnosti in slovenske kulture, nejasnosti, borbe in zablode v preteklosti ter neprekinjeno jasno in ravno miselnost naših najboljših ljudi v tem vprašanju. Marsikatero teh drobnih poglavij priča poleg dobro zbranega gradiva o globoki notranji prepričanosti in visoki nraštveni resnobi pisčevi, o vrednotah, ki jih pač ne more ukrafiti tej knjigi nikak žurnalista.

Vidmarjeva knjiga tudi ni izraz kakega nacionalnega solipsizma in separatizma, kakor ji malovestno vzdevajo pristaši neklih megljenih asimilacijskih ideologij. Ali se pravi, afirmirati svojo narodnost, nekaj torej, kar je dano po naturi in po usodnem toku zgodovinskega razvoja, biti separatist? Potemtakem bi bil vsak član vsakega naroda v Evropi separatist! Separatizem — pri nas so dali tej besedi neki zlohotno umazan, denuncijanski, zahrbitni pomen, kakor besedi »Samoslovenec« (kar je itak nonsens) in pa besedi »slovenski kulturni delavec«... more biti samo nekako politično špekulativstvo. Kdor pa iskreno prisluškuje naravi in njenim zakonom ter jim skuša slediti, ne more biti nikdar in nikoli v svojem dejanju in nehanju špekulant. Špekulantje so lahko samo tako imenovani »politični« ljudje...

Toda, kakor rečeno, o tej knjigi se bo še govorilo.

*

Zazidavanje trgov in parkov, to je prav ljubljanska posebnost. Najprej so zazidali trg Tabor. Takrat je bilo še nekaj odpora ljudi, ki so bili vere, da naj se zida tam, kjer in kakor to določa stavbni red in kakor je to obenem v skladu s higijskimi in estetičnimi zahtevami sodobnega mesta. Za take malenkostne ugovore se kajpada naši velikopotezni mestni očetje niso zmenili. Prav te dni so pričeli razkopavati Trubarjev park za zidavo pravoslavne cerkve in v kratkem posekajo menda tudi tisto drevje nasproti parku, zasajeno šele lansko leto, da poslavijo tam oficirski dom. Baj se je že tudi razmojavalo, da bi v te namene porabili trg pred sodiščem. Pa nič strahu, že se pride. Ostaneta torej samo še Zvezda, ki ti bila kakor nalašč za kak sokolski dom s telovadiščem vred, in pa Ilirski trg. Ne de, če je v Ljubljani vse polno prostora, namenjenega zazidavi in naravnost kričečega po njej. Trgi in parki so pa zato vse bolj poceni, saj kupčijske vrednosti nimajo prav za prav nobene. Velikodušnost torej v tem primeru nič ne stane, in če se komu zahoče odprtih prostorov, naj gre zijať prostorna nezazidana stavbišča. Malo razmišljanja bo kvečjemu stalo, kam s spomeniki. Pa saj si še glede Prešernovega nismo na jasnem. Svoj čas je predlagal nekdo v šali, naj bi prevažali Prešernov spomenik po mestnih ulicah. Morda bi kazalo, resno povzeti to šalo. Prevoznika primerne prepricavanja ne bo težko najti. In tako jih bomo prevažali po Ljubljani: Prešerna, Miklošiča, Trubarja in Ilirjo. Če drugega ne, saj zabavno bo in še po vrhu prav originalno. In po vsem svetu bodo gledali na Ljubljano z velikim dopadanjem.

*

Jezikovni zakon v Belgiji. — Belgijski senat je sprejel zakon o jezikovnem pouku v šolah. Zakon določa, da je učni jezik v Flandernu flamščina, v valonskem delu Belgije pa francoščina. Francoščina velja poslej v Flandernu, flamščina pa v Valoniji kot tuj jezik. Gotovo je, da bo imel ta zakon za posledico nazadovanje francoščine. Tega so se tudi Valonci bali, in od tod njihov trdovratni odpor. Da pa so se udali še v pravem času, še predno se je iz boja rodilo težko premosljivo nasprotje, priča o njih politični razboritosti. Za bodočo Evropo pa je neprecenljive vrednosti, da se je spet izločil en kamen spotike — to in nič drugega so taki narodnostni spori — z njegovega kota v zedinjenje. Dve državi imamo torej danes v Evropi, ki sta enotni kljub narodnostni neenotnosti: Švico in Belgijo. Naj jih ta zgled strpnosti potegne čim največ za seboj.

*

Evropa in vprašanje narodnih manjšin. — O tem piše dr. Redlich v dunajski Neue Freie Presse. Poudarja zasluge Wilsonove, da se je sploh ustanovilo pravo glede varstva manjšin, in ugotavlja, da so se ravno velesile znale ogniti vsaki obvezi, čeprav so naložile to varstvo manjšim državam. Toda to so na vse zadnje znana dejstva. Nas zanima bolj očetek Nemčiji, ki je obenem poziv nanjo, da se je znatno omajala vera v odkritosrčnost njene borbe za narodne manjšine. »Koliko bi bila pridobila Nemčija na moralni veljavi, če bi bila nastopala od vsega začetka vztrajno in energično za pravice manjšin in če bi bila podpirala smoterno vsa stremljenja za odkrito in brezobzirno postopanje pred svetom Zveze Narodov v varstvo kulturne in gospodarske enakopravnosti manjšin, če tudi samo v mejah, ki jih ustanavljajo pogodbe, in če bi

ta stremljenja podpirala tudi naprej.« — Redlich ima med avstrijskimi politikami veliko moralno veljavo radi svoje odkritosti, poštenosti in dalekovidnosti. Glede na njegovo politično preteklost gotovo tudi ni dvoma, da ima voljo, pripomoči s svoje strani k zaščiti manjšin. Zato opozarjamo nanj in na njegova izvajanja vse tiste, ki se jih tiče in ki se brigajo ali bi se morali brigati za našo koroško manjšino. Zakaj še vedno je najlažje sporazumeti se tako, da stopimo v neposredni stik z osebami, ki kažejo resno voljo za sporazum. To pot gre vse praktično delo kljub vsem državnoslovnim in kolektivističnim teorijam. Je tudi najbolj preprosta taka pot, zakaj velik del naloge prevalimo na osebe, ki najlažje prepričajo drugega pogodbenika, da in zakaj ima prav.

Podobe iz našega šolstva.

Pri besedi šola ne moremo preko podobe dijaka. Mislimo moramo na akademika in srednješolca, ki imata v teh časih tako malo upov in ciljev v bližnji bodočnosti. Dovolite, da se pri teh dveh ustavimo.

Predvsem je še zmerom res, da večina akademikov, ki ta naslov res zaslužijo, strada. Le polagoma se kdo odpove študiju. Mlad človek ni tako črnovid, da bi se vsečemu vdal. Ta človek se poda v mesto študirat. Ali ni to tudi res lep cilj!

Drugo poglavje pa je — v naših časih študirati. Na to naš dijak ni pripravljen, ker niso pripravljene na to niti starši niti profesorji — najmanj pa Ljubljana.

Vzemimo le zgodovino stanovskih dijaških društev. Poglejmo, kako so si jih dijaki uredili drugod! Najvažnejše, kar vidimo, je to, da so združili drugod svojo stanovsko ustanovo z univerzo. To je bil prvi korak, korak v osamosvojitve, emancipacijo. Skoraj povsod vidimo, da si je akademska mladina zamislila vseučilišče kot dom. Slušatelj je v njem član in ne le popotnik in gost. Dom je vsestranska ekonomija. In danes ni več uganka, da dijak brez ugodnih razmer za delo, ne študira. Ves njegov študij ostane v slabih razmerah obupen eksperiment.

Kako pa je s tem pri nas? Tu še danes ne vemo, kako živi povprečno naš akademik. Ne vemo, ali zna več tisti, ki je videti priden in razumen, ali tisti, ki tava okrog hiše lačen in ves raztrgan, da je na vsem njegovem obrazu večna zadrega. Ali je šel študirat za svoj pravi poklic? Kakšni so njegovi resnični cilji?

Vse to je problem. Naš akademik se še ni razvil, kakor se razmahne mladina pod lastno streho. Proti temu se mora najti pomoč. I. G.

*

»Jutro«, dr. Rape in »Slovenec«. — Na nedeljskem shodu Jugoslov. kmečke demokratične in radikalne stranke je rekel nar. poslanec dr. Rape med drugim, kakor poroča ponedeljkovo »Jutro«, tudi to-le: »A »Slovenec« ima drznost objavljati Mussolinijeve proglose Slovincem iz leta 1920. na način, kakor da gre za ponudbo od včeraj, da bi na ta način varal naše ljudstvo. Tako delo lahko vrše samo ljudje brez vesti in časti, ljudje, ki pljujejo na svoje delo pred letom 1918. in danes kriče: Živijo Mussolini! (Fuj! Škandal!)« Na to in z ozirom na to so napisali uredniki »Slovenca« dne 19. t. m. izjavo pod naslovom »Nečuvena kleveta«. Pravijo med drugim, da je dr. Rape govoril tako, zanašajoč se na svojo poslaniško avtoriteto, in omenjajo dotični proglas, ki ga je izdal leta 1918. poveljnik italijanske zasedbene armade Pettiti di Roreto, ne pa Mussolini, in ki obljublja Slovincem, da bo Italija varovala vse njihove narodne in kulturne pravice. K temu še pristavljajo, da mu je dal ponedeljski »Slovenec« z dne 23. maja t. l. sledeči komentar: »To je proglas — v izvirniku, ponatisnili smo tudi napake — s katerim se je italijanska armada predstavila Jugoslovanom na Goriškem in Istri. Nalepili so ga po vsej današnji Juljski krajini in da bi bilo res vse ljudstvo deležno veselega oznanila, so proglas raznašali vojaki po hišah. Po Trstu so ga nalepili 18. decembra 1918 in v Gorici je bil objavljen v slovenskem jeziku in to v originalu, ki ste ga pravkar prebrali, na božič. To je bil proglas »velike države svobode«, ki ni bil iskren, pač pa ga je narekovala strahopetnost. Kaj je ostalo od lepih obljub? V imenu svobode je bilo interniranih 35 duhovnikov, zaprtih 23 in pogrnanih čez mejo 108. Izseliti se je moralo 78 redovnikov, 47 klerikov, 56 lajkov, to je skupno 181 ljudi iz 15 samostanov, da ne omenjamo preganjanega civilnega prebivalstva. Bazovica in Pula sta nam dali pet narodnih mučnikov, število konfiniranih je že preseglo 100 in izredno sodišče v Rimu je prisodilo že nad 1000 let čez Jugoslovanom v Italiji. Uničeno je vse kulturno življenje, šola, tisk in prosvetna društva, uničeno vse gospodarsko udejstvovanje Jugoslovanov, banke, Zadržne zveze in vse združništvo. Okoli 100.000 naših bratov je moralo čez mejo, da si reši življenje in poišče kruha. — Tako je pod Italijo!«

*

»Jutro«, dr. Rape in »Slovenec«. — Glede na to je dr. Rape »Slovenca« odgovoril v »Jutru« dne 21. t. m., češ da reprodukcija njegovega govora v

»Jutru« ni dobesedna, temveč da je sporno trditev takole »iznesel«:

»Podzemno delo, ki se ga poslužujejo nasprotniki, podpira opozicionalni tisk s tendenčno priobčenimi članki. Tudi n. pr. »Slovenec« se je drznil mestoma objavljati vesti iz Mussolinijeve domovine izza preobrata in dalje na način, kakor da bi šlo za novejšo obljube. S sličnimi vestmi se nekritično ljudstvo zavaža. V dobi, ko naši politični nasprotniki hujskajo narod na borbo za slovenstvo, morajo imeti vesti tendenčne vsebine najopasnejši efekt, ki ne gre za zrušitev političnega režima, temveč za upropaščenje državne zavesti našega naroda samega. K takemu delu se morejo povzpeti samo ljudje brez vesti in časti, ljudje, ki pljujejo na svoje delo pred letom 1918. in s tem, da na nečuvne izpade molče, kriče danes z zapeljanci: živijo Mussolini!«

Ali naj bodo profesorji inštruktorji?

Zakaj ne? Samo po sebi ne more biti ugovora, da bi profesor ne smel biti tudi inštruktor, ako utegne in se mu to izplača. Seveda svojih učencev ne bi smel še posebej poučevati za denar.

Profesorji-inštruktorji bi morali biti pa le izjeme; ako postanejo kar splošno, kaže to, da nekaj ni v redu. In danes ni to v redu, da profesor ne zasluži toliko, da bi mogel brez inštrukcij preživljati svojo rodbino. Družba mora to preurediti s tem, da troši več za kulturne namene in manj za neproduktivne (reprezentacija, alkohol, lišp, oboževanje itd.). Za pridne in uboge dijake, ki jim sedaj profesorji-inštruktorji delajo konkurenco (glej »Slovenski Narod« z dne 15. julija pod notico »Kočljivo vprašanje«), je treba skrbeti, da se bodo mogli šolati. Pri tem mora nehati kupovanje duš, t. j. strankarsko izkoriščanje dijaške bede.

Profesor.

DEJSTVA IN DOGODKI

Vabilo

Tednik »Slovenija« je ustanovljen iz čistih in idealnih namenov.

Sodelujejo pri njem slovenski, kulturni ljudje. Rodila ga je potreba: tisto, kar bodi prvotna podlaga za vse, ki jih je rodila slovenska mati.

Sedaj, ko nastaja nova Evropa, more Slovence rešiti le sodelovanje pri velikih gibanjih, ki hočejo Evropo preobraziti. Le tako se bo pokazalo, da živi v Evropi tudi slovensko vprašanje.

Vse naše gibanje in naše gospodarstvo bo treba prikrojiti velikim evropskim načrtom, da se ohrani naše ljudstvo. Naša kultura naj bo globoka, da bo stala vstric velikim kulturam.

Globino, nraštvenost, resnost in odločnost je treba dati naši misli.

To je naš namen.

Naša sredstva so skromna, poslali smo pa list vsem, o katerih mislimo, da imajo zanj zanimanje in katerih naslovi so nam bili znani. Prepričani pa smo, da smo spričo pomanjkanja zvez in večjega upravnega ustroja prezrli veliko resničnih interesentov.

Zato prosimo vse, ki ste za list: širite ga vsak v svojem krogu, sporočajte nam naslove ljudi, ki bi jih utegnili šteti za naročnike, zlasti pa, prijavljajte se nam kot zaupniki vsi tisti, ki ste voljni, da za list storite kaj več.

Naročnina 60 dinarjev na leto, to je 5 dinarjev na mesec, je zmerna in tudi danes znosna. Radi pregleda prosimo, da jo vsak po priloženi položnici čim prej poravnava. Naš račun pri poštni hranilnici ima štev. 16.176.

Kdor lista ne namerava naročiti iz kateregakoli vzroka, naj izvoli list takoj vrniti.

Uredništvo in uprava tednika »Slovenije«, Ljubljana, Wolfova ulica 12.

*

Druga banovinska skupščina JUU. — Dne 5. in 6. t. m. se je vršilo v Ljubljani drugo zborovanje nove organizacije slovenskega učiteljstva, ki je nudilo precej točno sliko današnjega položaja v tem važnem stanju. Predsednik Ivan Dimnik je v svojem obširnem poročilu ponovno podčrtaval, da temelji vse delo in stremljenje učiteljske organizacije na šestojanuarskih idejah, ki so obenem izhodišče vseh sedanjih prizadevanj slovenskega učiteljstva, odnosno učiteljstva »sekcije Ljubljana«. Kakega idejnega poročila ni bilo na dvodnevem zborovanju nobenega, in celo debato o tajniškem poročilu, kjer bi se bila morda pojavila, so nekako potlačili in jo razbili med dolgo vrsto potrebnih in nepotrebnih poročil odsekov. Le pri proračunskem poročilu, ki so ga postavili prav na konec zborovanja, na uro, ko je hitelo že vse k mrzlemu kosilu in na vlake, se je pojavila maloštevilna opozicija, ki je dokazovala, da v učiteljskih vrstah vendar ni vse zadovoljno s poti, po kakršnih hodi organizacija. Oponenti so poudarjali, da se bavi organizacija z vsem, kar spada in ne spada v njen delokrog, zaradi česar stopa seveda popolnoma v ozadje to, kar bi bilo danes za člane daleko najvažnejše: to je borba za izboljšanje gmotnega po-

ložaja in za pravno varstvo članov, ki so bolj kot pripadniki kateregakoli stanu izpostavljeni vsem mogočim vplivom. Jako značilno je, da je predsednik Dimnik ob tej priliki poudaril, da je organizacija voljna, zavzemati se le za lojalne člane. Vsekakor ni nudilo že dolgo vrsto let nobeno učiteljsko zborovanje tako vprav porazne praznine kot letošnje.

Zanimiva sodba. — Državno tožilstvo v Ljubljani je obtožilo slušatelja ljubljanskega vseučiteljskega Antona Pukšiča, da je o priliki proslave šestdesetletnice dr. Korošca udaril s kolesno sesalko službujočega stražnika Pasarja Ivana po glavi in razen tega z brcanjem pri aretaciji ranil drugega stražnika. Pri razpravi dne 8. t. m. se je zagovarjal obtoženec, da ga je stražnik Pasar udaril z gumovko močno po levi roki, ker se mu spričo velike gneče ni mogel dosti hitro umakniti. Le da se brani in v upravičeni razburjenosti ga je udaril s sesalko. Ker so ga stražniki pretepali, ko je ležal že na tleh, se je branil z nogami. Priče so, razen stražnikov, risale položaj skladno z obtožencem. Sodišče je nato oprostilo obtoženca vsake kazni.

Ubit je bil dne 2. julija t. l. bivši narodni poslanec Dragoljub Jovanović, imenovan vojvoda Luna. Ubil ga je po uradnih vesteh v silobranu neki policijski agent, katerega je Jovanović podrl na tla.

Zaprli so dne 2. julija t. l. bivšega narodnega poslanca dr. Miloša Tupanjanina, ki se je skrival v srbski vasi Stepujevcu.

Se ena zanimiva sodba. — Franca Casarja, slušatelja pravne fakultete, je obtožilo drž. tožilstvo, da je udaril policijskega stražnika Škrka Gracijana s palico po glavi in mu prizadejal 2 cm dolgo do kosti segajočo rano, in sicer v namenu, da ga ovre pri vršitvi službe. Obtoženec je priznal pri razpravi dne 1. julija t. l., da je stražnika sicer res udaril, da pa je to storil šele potem, ko ga je ta dvakrat udaril z gumovko, ne da bi mu bil dal zato najmanjši povod in v namenu, da se ogne nadaljnjim udarcem. Razprava je dokazala v bistvu resničnost obtoženčevega zagovora. Zato ga je sodišče oprostilo vsake kazni.

Zborovanje gasilcev se je vršilo dne 10. t. m. v Ljubljani. Iz poročil izhaja, da je v Jugoslovanski gasilski zvezi v Sloveniji organizirano 750 društev s kakimi 22.000 člani. Preučuje se načrt zavarovalne zadrage sv. Florijana, ki prične poslovati, brž ko bo dosegla 1000 zadržnikov. Vnovič se je naročilo društvom, da izloči otroke izpod 14 let iz gasilskega naraščaja. V letu 1931 je bilo razdeljeno nad pol milijona dinarjev podpor. Društveno glasilo ima samo dobrih 900 naročnikov, tako da je dejansko komaj vsaki 23 član tudi naročnik lastnega lista. Razpravljalo se je tudi o načinu in jeziku poveljevanja, pri čemer je neki delegat celo trdil, da je slovenski poveljevalni jezik znak separatizma. Vendar to izvirno naziranje ni prodrlo. Sprejeto pa je bilo vojaško poveljevanje, toda v slovenskem jeziku.

Delavsko zavarovanje. — Bolj in bolj postaja zamotan ustroj sodobne družbe, več in več je koles in kolesc, ki segajo eno v drugo. Brž ko se le eno kolesce ustavi ali pokvari, pa ne teče več stroj družabnega življenja gladko. Kaj šele spričo velike gospodarke krize, ki nas je zadela. Da se je ta v najvišji meri uveljavila pri vseh socialnih napravah, ki služijo delavstvu, je naravno spričo prav brezprimerne brezposelnosti. In tako je seveda v krizi vse naše delavsko zavarovanje, preračunano po napravah, prispevkih, številu osebja ter obsegu uradnih in drugih prostorov na polno zaposlitev svojih varovancev. Da gre stroj naprej, bi bilo treba zvišati prispevke in zmanjšati izdatke. O tem je razpravljalo ravnateljstvo Osrednjega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu. Nas zanimajo te razprave zlasti, kolikor nameravajo uvesti večjo samostojnost okrožnih uradov in kolikor gre za znižanje osebja. Za večjo decentralizacijo je res že zadnji čas, kajti ta ne more biti drugačna, nego koristna, tako radi prihranitev stroškov pri upravi, kakor radi olajšanja poslovanja s prizadetimi strankami. Naj bi se decentralizacija čim bolj temeljito izvedla. Vsakdo se bo tudi strinjal z načeli, po katerih naj se varčuje pri osebnih izdatkih: odpust manj sposobnih, manj pridnih, začetnikov in podobno. Samo malo nepopolni se nam zde ti sklepi. Kako pa z glavo? Koliko ravnateljjev šteje prav za prav ta socialna naprava, kakšne so njihove plače in koliko je podravnateljjev in ali so prav vsi potrebni? To so samo vprašanja, ki se narivajo nehote in tembolj, ker dobi človek iz časopisov vtis, da se o njih ni govorilo. Pa bi bilo prav lepo, če bi se bila tudi o tem izpregovorila kaka beseda, že da kdo ne poretče, da niso bile razprave prav tako stvarne, kakor temeljite.

Fašizem se je zazibal v hladnem vetru, ki je zapihal iz Londona čez Pariz. Angleška vlada pod

predsedstvom Mac Donalda in francoska pod predsedstvom Herriota, torej dveh mož, ki imata zaupanje demokratičnega delavstva, sta namreč sklenili sporazum glede reševanja vseh važnih evropskih vprašanj. Botrinilo je pa očitno temu sporazumu prepričanje obeh vlad, da ne gre preveč zaupati volji fašistične Italije do resnične sprave v Evropi. S tem pa je dobila hudo klofuto Mussolinijeva politika, da z dobrikanjem obema anglosaskima državama in s priljudnim namigovanjem Nemčiji Francijo osamoti. Kajti Anglosasi tako v Evropi kakor v Ameriki so dobri trgovci in imajo na vse zadnje raje Francijo, ki more kaj dati, nego Italijo, ki bi samo jemala. Nemcem pa že celo ne ostane druge poti, nego čez Francijo, kakor bi jo sicer rada šla. Francija je zadnji čas pritisnila na italijanski izvoz in s tem pokazala Italiji, da ima še drugih sredstev. Mussolini torej ni uspel in najbolj pravilno bi bilo prav za prav, da gre sam. To bi bilo pa le preveč za tako vase zaverovanega človeka, in čemu so tudi razni ministri. Pognal je torej pet ministrov in kar cel tucat državnih podtajnikov. Med oduščenimi je tudi zunanji minister Grandi, zvest bojovnik fašizma od prvih njegovih dni. Posledica teh izprememb bo dobrikanje Franciji, ki bo obenem obsegalo tiho priznanje zmage francoske in poraza lastne politike. Da fašizmu ta poraz ne bo ravno koristil, da je marveč tudi en žebelj za njegovo krsto, o tem ni dvoma. Ali prav tako ne sme nihče misliti, da bo fašizem na takih polomih poginil čez noč. Kajti kot gibanje mas je le preveč široko zasnovan in vodstvo je v dovolj spretnih rokah, da bi ga mogel omajati tudi oster veter. K temu pride še strah pred komunizmom, ki ga fašizem sam slika na obzorju kot možnega naslednika vsem tistim, ki ne ubogajo. Toda vseeno — en sam žebelj — je to, ali en žebelj je pa le!

Nemčija pred diktaturo. — Vsakomur bo še v spominu, kako so socialisti in centrum rešili Hindenburga predsedniško mesto pred nekaj meseci. In kako je bilo mogoče enim kot drugim to storiti le z vsem naporom in z veliko nevarnostjo, da izgube ugled pri lastnih pristaših. Kajti pri prejšnjih volitvah sta prav ti dve stranki zelo borbeno nastopali proti Hindenburgu, ki sta ga imeli za predstavnika pretiranega narodnjaštva. Za prve svoje predsedniške dobe je Hindenburg nastopal zmerno in si je tako pridobil zaupanje prejšnje opozicije. Ta mu je res pomagala do zmage proti Hitlerju. Ali natančno štiri tedne po svoji izvolitvi je poklical Hindenburg k sebi predsednika vlade dr. Brüninga, tistega predsednika tiste vlade, ki ga je postavila in izbrala za predsednika, in mu povedal, da mu ne zaupa več, naj torej gre. V vlado pa si je izbral in postavil može, ki so bili prav do tistega dne njegovi nasprotniki, ki ga niso volili za predsednika in ki deloma niso vedeli dotlej, kako bi ga bolj v nič devali in omalovaževali. No in po tej poti naprej gre Hindenburg, nemški general in vrhovni poveljnik v svetovni vojni. Predvčerajšnjim je proglasil izjemno stanje v Berlinu in Brandenburgu in imenoval državnega kanclerja von Papena za državnega komisarja na Pruskem. Ta je kajpada najprej odstavil pruskega ministrskega predsednika Brauna in notranjega ministra Severinga. Njuno oblast je seve takoj sam prevzel. Tudi Braun in Severing sta bila tista, ki sta s svojim osebnim vplivom, s svojim prigovarjanjem in s tem, da sta zastavila vso svojo moralno in politično veljavo, pomagala Hindenburgu do predsedništva. Nad vse je zanimiva utemeljitev vseh teh ukrepov. Ohranitev reda in miru v Prusiji da je namreč v nevarnosti spričo neodločnosti pruske vlade pri nedavnih komunističnih izgredih. Da pa je do teh izgredov prišlo, to je bila pa očitna posledica nedavne naredbre Papenove vlade, s katero je bilo dovoljeno nacionalnim socialistom nositi uniforme. Kakor pa sedaj izgleda, ni bila to samo posledica te naredbre, ampak gotovo tudi njen namen. Kajti takoj, ko je naredba izšla, so začeli Hitlerjevi nacionalni socialisti z oboroženimi napadi, in ker so se napadeni seve branili, so bili spopadi na dnevnem redu nemške domače politike. Da ni moglo biti drugače, je vedel lahko vsak, ki je poznal način Hitlerjevega političnega boja. In ker je Papenova vlada to sama najbolj vedela, je jasno, da ji je bila prva naredba samo sredstvo, da more priti čim prej z drugo, to je proti vsem določilom ustave dobiti prusko vlado v svoje roke. Kajti med tem je Papen že našel pretvezo, da je odstranil še ostale nasprotniške ministre. Naša dolžnost je, da zabeležimo te dogodbe in opozorimo na prav posebno moralo, ki jo imajo nekateri politični možje o svojih dolžnostih in pravicah in nekateri politični ustroji o državi in njenih nalogah.

GOSPODARSTVO

Tomaz Bat'a

Dne 12. t. m. se je smrtno ponesrečil veliki organizator češkoslovaške čevljarke obrti, Bat'a. Strmoglavil je s svojim letalom, ki je menda v megli izgubilo smer.

Ime Bat'a je dobilo evropski sloves, in tudi pri nas je bilo dobro znano, zakaj nemalo protestov je izzval v naši državi v svojimi prodajalnami in delavnicami; celo pred sodiščem so se odigravali nekateri konflikti z njegovimi podjetji. Njegovo ime, Njegova podjetja, njegov način tehnične organizacije čevljarke industrije so bili skoro stalen predmet razmotrivanj političnih in gospodarskih listov, celo zakonodaja se je pečala z njimi. Gre torej na vsak način za organizatorja velikega stila, in zgolj navedena dejstva zadostujejo za sodbo, da ni mogoče odpraviti takega človeka s sumarično sodbo, kakor izkoriščevalec delavstva ali uničevalec srednjega stanu. Res pa je tudi na drugi strani, da se ni Bat'i kljub vztrajnim poizkusom posrečilo, prepričati svet o izvrstnosti svojega sistema, spor o njem se vodi še vedno in skoraj nič manj intenzivno, nego pred leti. Dokončne sodbe o njem torej danes še ni mogoče izreči. Vsekakor pa je Bat'a pojav, s katerim se mora baviti vsak, ki proučuje sodobni način organizacije tako proizvajanja kakor trgovine.

Bat'a je bil sin malega čevljarja v Zlinu na Moravskem, torej onem mestecu, ki je prav z njegovim delom postalo veliko mesto. Leta 1894 je odprl skupaj s svojim očetom malo delavnico. Zanimala ga je zlasti mehanizacija dela. Spočetka jo je uvajal na precej primitiven način. Lastne izkušnje je izpopolnjeval najprej v Nemčiji. Toda niso mu zadostale, in kam naj bi se bil obrnil energični podjetnik drugam, nego v klasično deželno neovirane in brezobzirne organizacije, v Ameriko. Z nekaj delavci svojega podjetja je torej odpotoval tja, in ko se je vrnil, je bil bogat na izkušnjah sam in njegovi sodelavci. Poenostavil je najprej svoj obrat s tem, da je začel izdelovati platnene čevlje. Ti so postali kmalu precej priljubljeni. Marsikdo se bo še domislil lepakov, nalepljenih še pred vojno tudi v Ljubljani skoro na vsakem hišnem voglu, na katerih drži roka avstrijski desetkronski bankovec in vabi: toliko si prihraniš, če kupiš Bat'ove čevlje. Vojna je koristila seve tudi Bat'i, ki je začel izdelovati usnjene čevlje za vojaštvo. Te dobave so podjetje hitro dvigale in že leta 1917 je zaposlovalo nad 4000 delavcev. Bat'a je med tem sistematično racionaliziral in mehaniziral delo ter ga osredotočil na proizvajanje tipizirane cenene obutve. Temu proizvajanju pa seveda češkoslovaški trg ni zadostal, zato je začel z izvozom širiti svoje podjetje. Ker so se pa seveda države v korist lastne čevljarke obrti začele braniti s carinami, je začel ustanavljati izven svoje domovine nova podjetja. Svetovna gospodarska kriza kajpada tudi Bat'i ni prizanesla in ga je prisilila k omejitvam, ni ga pa čisto mogla omajati.

Kakor že povedano, je bil odpor proti Bat'i velik in šele bodočnost pokaže, če in za koliko je bil upravičen. Da so bili mali čevljarji obrtniki njegovi nasprotniki in da so ga bolj sovražili nego druge čevljarke industrije, je umljivo, če se pomisli, da ravno čim večji je industrijski organizator, tem težje zadene njegova roka malega producenta. Da so bili na drugi strani komunistični delavci prav tako tudi njegovi nasprotniki, ne more imeti izvora v načinu Bat'ove produkcije, čeprav so tudi to napadali. Kajti ravno boljševiska produkcija si je usvojila tehnično in organizatorično stran Bat'ove industrije.

Bat'ov sistem zadeva tudi nas Slovence v živo. Kajti precej razvito čevljarstvo obrt in industrijo imamo, in nedvomno jo je Bat'a precej pritiskal. Zanimivo pa je za vsakogar, ki se bori proti naši pasivnosti: kolikor je bilo zabavljanja proti Bat'i in njegovemu »šundcu«, nikoli ni bilo slišati, da se je sklenilo in da se je določil ta ali oni, ki naj preštudira Bat'ov način in pokaže potem našim ljudem, če je kaj dobrega na njem, kaj je tisto in kako bi se dalo porabiti v njihov prid. Ne, to bi bilo preveč samostojno! Cenejši je tisti pristni podložniški krik po varstvu »pristojnih« oblastí in »činitelj« in tudi udobnejši je, in prav nič miselnega dela in truda ne zahteva... M. B.

Velik človek v mali družbi. — O priliki smrti Tomaža Bat'a ugotavlja češka »Hospodarska Politika«, kako je lahko mogoče, da zraste osebnost svetovne veličine iz malih razmer in v majhni državi. Ne samo v obsežnem osredju zapada in Amerike, ampak tudi v tesnih razmerah Češkoslovaške je dana možnost, zrasti v veliko in gospodarsko znamenito osebnost. To dejstvo daje vero vsem mladim ljudem, da se jim ni treba zanašati na podpore, pokroviteljstvo in druge zunanje slučajnosti, temveč da morejo uspjeti iz lastne moči, poguma in delavnosti. Niso samo ceneni čevlji, ki jih je dal Bat'a Češkoslovaški, ampak tudi vera v uspeh dela, ki ga nosita ljubezen in trda čista moškost.

Širite in naročajte naš tednik!